

ZAVIČAJNA ISHODIŠTA KOLEGE I PRIJATELJA

Rado se pridružujem publikaciji koja se izdaje u čast rada i djelovanja Igora Fiskovića, dragoga kolege i prijatelja iz davnih dana. Nisam u prilici ponuditi znanstveni prinos, pogotovo ne iz njegove uže specijalnosti, nacionalne medijevalistike, ali kako sam ustrajno i prilično kontinuirano pratio njegov rad mogu ocrtati neke temeljne premise i karakteristike Igorova uloga i djelovanja, a pritom evocirati barem neke etape našega poznanstva i druženja.

Poznajemo se iz gimnazijskih dana, obojica smo pohađali istu Klasičnu gimnaziju u Splitu. Kako sam ja stariji, pamtim ga u nižim razredima, ali i u bliskim društvima, tako da smo se vrlo rano počeli pozdravljati i razgovarati. Po dolasku u Zagreb na studij povijesti umjetnosti, putevi su nam se također vrlo brzo ukrižali, premda na istom generacijskom razmaku, jer sam ja već pomalo završavao studij (pogotovo trogodišnji B predmet, povijest umjetnosti) kad ga je Igor tek upisivao. Naravno susreti i razmjene iskustava postali su još učestaliji, a klasičarska solidarnost posebno je jaka, uz nemalu regionalnu komponentu.

Po povratku s odsluženja vojnoga roka, 1965. godine, primio me profesor Prelog za asistenta na katedri povijesti umjetnosti srednjega vijeka. Igor je u međuvremenu revno studirao, s brojnim plodnim boravcima u Dalmaciji, jer je već tokom studija zacrtao mnoge od problema kojima će se doživotno baviti. Ojačali smo kontakte, jer su i moji prvi zadatci (pa i zaokupljenost) bili uglavnom vezani uz dalmatinske spomenike i srednjovjekovne im autore. Dakako, odmah sam uvidio da njegovo znanje na tom području daleko nadmašuje moje eventualne kompetencije. Ali Igorovi interesi tada su bili još i širi, dijelom su se preklapali i s književnošću i sa slikarstvom, o čemu smo također mogli lijepo prijateljski razgovarati. Međusobno smo izmjenjivali tekstove, diskutirali oko spretnijih i manje spretnih formulacija, no nikad se nismo svađali.

Kao kuriozitet navodim da smo u pisanu struku stupili istodobno 1965. godine, recenzirajući knjigu Krune Prijatelja „Blaž Jurjev“. Kraći sam prikaz objavio u „Životu umjetnosti“, a Igor svoj, znatno duži, razvedeniji i motiviraniji, u Splitskim „Mogućnostima“. Ali njegovo poznavanje terena i urođena intuicija uskoro su ga vodili samostalnim otkrićima i pravom znanstvenom objavljivanju novopronađene ili atributivno nanovo obrađene građe. Gotovo paralelno sa startom prikazivača Igor se legitimira i u ulozi istraživača i tumača. Prvi su radovi potekli upravo sa zavičajnog mu područja: „Dva drvena gotička kipa s Pelješca“ i „Ranokršćanske crkvice na Sutivaru, Gubavcu i Lučnjaku kraj Majsana u Pelješkom kanalu“, a publikacije u kojima se već kao student javlja (1965-66) više su nego ugledne i obavezujuće: „Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku“ i „Bulletin zavoda za likovne umjetnosti JAZU“.

Kako je vidljivo iz tematike navedenih naslova Igor Fisković odmah djeluje na oba polja svojih studija: kao povjesničar umjetnosti i kao arheolog, a sve povezano u znaku Pelješca. Koliko je i kakvo njegovo poznavanje toga područja imao sam prilike i sam dobro upoznati kad smo 1966. godine – u ekipi Instituta za povijest umjetnosti, a pod vodstvom prof. Preloga – zajednički boravili na mitskom poluotoku. Često sam na terenu bio u ekipi upravo s Igorom, te smo skupa propješačili mnoge vrletne staze od Orebića do Stankovića, od Žuljane do Dube, od Janjine do Kune. Nema tumula ni gradine na koji se on ne bi uspinjao, nema crkvice ni ljetnikovca na koji ne bi ukazao, nema zaselka ni prikućja u koji ne bi zašao. Prateći ga, mnogo sam naučio i, još više, sljubio se sa zanimljivim ambijentom u kojemu se miješaju izrazito primorsko-građanska („kapetanska“) komponenta (kuće u Orebićima, Vignju, Kućištu) i kopneno-ruralna osobitost zaturenih sela u zaleđu. Naravno, kao domaći i kao domaćin Igor je unio u predstavljanje zavičaja i snažnu emotivnu crtu i otmjenu gostoljubivost.

Ako su mu početne publikacije bile pretežno panoramsko-preglednoga karaktera, već je otkrićem kipara Jurja Petrovića Igor odlučno stupio na strogo znanstvenu stazu. Riječ je o povezivanju niza dotad neuočenih gotičkih kipova (ponajprije „raspela“) u cjelinu obilježenu likom autora, splitskoga kanonika iz 15. stoljeća koji se znalački i darovito bavio i skulpturom. Takav analitički monografski pristup kvalificirao je Igora, još studenta, kao novu nadu struke i znanosti, a čitajući u rukopisu tekst namijenjen „Peristilu“ mogao sam mu prijateljski s veseljem čestitati.

*U Dubrovniku s Nadom Grujić 2006. godine.
In Dubrovnik with Nada Grujić in 2006.*

Naša su se druženja u toj fazi nastavljala i na terenima i u Zagrebu. Nikad neću zaboraviti šetnje po Dubrovniku, u više navrata, ali pogotovo onu kad smo, zajedno sa Željkom Čorak, na Prijekom, pred crkvicom sv. Nikole i pred nekim portalima palača, bistrili pojmove o primjeni kategorije manirizma na umjetnost u našim krajevima, posebno u dubrovačkoj sredini. Naravno da je Željka imala više teorijsko-tipološkog duha, a Igor više empirijsko-taksonomske spretnosti, dok sam ja bordižao između njihovih teza s preferencijom za komponentu provincijalnog zaostajanja kao uvjeta stanovite originalnosti.

U godini svog diplomiranja, 1968. Igor je objavio i prikaz izložbe „Juraj Dalmatinac i njegov krug“. Na taj je način njegov start u struku simbolično obilježen imenom trojice Jurja (Blaža kao sina Jurjeva, a Petrovića i sina Matejevog kao tako krštenih). Ni taj Auftakt neće ostati bez odjeka, jer će se i u potonjim godinama i u budućim studijama učestalo navraćati na problematiku vezanu uz taj trio protagonista našega gotičkog stvaralaštva, trio umjetnika profilirane osobnosti, trio preteča epohe naglašenih individualnih svjetova. Moj prikaz izložbe „Juraj Dalmatinac i njegov krug“ bio je pak jedan do posljednjih radova što sam ih posvetio stvaralaštvu srednjovjekovne Dalmacije.

Godina 1970. još jednom je ukrižala Igorovu i moju radnu sudbinu, takoreći da nas stručno definitivno razdvoji. Naime, baveći se sve više, kao kritičar, suvremenom hrvatskom likovnom umjetnošću – a sve manje prateći spoznaje i nedovoljno posjećujući spomenike s područja medijevalistike – te sam godine odlučio napustiti asistentsko mjesto na Katedri povijesti umjetnosti srednjega vijeka. Iskoristio sam otvaranje mjesta za dokumentaciju moderne umjetnosti na Institutu za povijest umjetnosti da se tamo prijavim, a s osjećanjem stida i žaljenja (te zahvalnošću za sve što je dotad učinio) obratio sam se svom mentoru, profesoru Prelogu, da me u tomu podrži. On je s puno razumijevanja i pomoći prihvatio moju odluku, a učinio je to lakše što je već imao u vidu Igora Fiskovića kao stručnjaka i znanstvenika koji zaslužuje doći na Odsjek. Na taj me način Igor zamijenio na mjestu asistenta, te tako započeo svoju nastavničku karijeru, koja će ga voditi do svih stupnjeva i položaja.

Naši odnosi nisu imali nikakva razloga za promjene, dapače. Nastavio sam i dalje rado pratiti Igorova zanimanja i rezultate, često čitati njegove radve što su se počeli sve više granati. Ipak, prva nje-

gova knjiga bila je „Kulturnoumjetnička prošlost pelješkog kanala“, opsežna kulturalna panorama i studija koja je obuhvatila gotovo sve tipove i manifestacije kreativnog izraza na navedenom području. Tu se mladenački zanos spojio s golemom erudicijom i rezultat je teško ponovljiva sinteza. Neobično zrelo i zaokruženo djelo dvadesetosmogodišnjaka (izašlo 1972) pravi je elogij i hommage zaslužnim pretcima, a nije slučajno ni što na prvoj stranici stoji posveta: Zavičajju. Tu sam knjigu, sjećajući se sa zahvalnošću i suputničkih lutanja po istom prostoru, popratio prikazom u „Slobodnoj Dalmaciji“, uvjeren da pozdravljam više nego zaslužnog mlađeg kolegu i već formiranog znanstvenika. I danas me listanje te knjige može vratiti mnogim temamam i doživljajima vezanim uz Orebiće, Korčulu i ina mjesta, pojave i osobe.

Djelujući na raznim stranama i u različitim ustanovama, Igor i ja nismo propuštali da se povremeno vidimo, susretnemo, porazgovorimo, kako u Zagrebu, tako i u Splitu, Dubrovniku, Korčuli, Orebićima. Otvorenja izložaba, predstavljanja knjiga, poneki simpozij sa svoje su strane stvarali prilike za kontinuitet prijateljskog odnosa, uz povremena i kućna druženja. Mogućnost prave suradnje dogodila se 1990-91. godine, kad je Igor pokrenuo veliku antologijsku izložbu „Tisuću godina hrvatske skulpture“, održanu u Muzejskom prostoru, gdje me je angažirao da obradim dionicu XIX. i XX. stoljeća, ostavljajući mi sasvim slobodne ruke za izbor i interpretaciju. Vrlo rado sam prihvatio ponudu, izazov, teškoću, kao prijateljsko priznanje i kao dokaz naše eventualne komplementarnosti: smatrao sam naime da se naši ukusi i afiniteti mogu poklopiti, pristupim li kao modernist sklon tradiciji koji se obraća kolegi koji zastupa tradiciju no s osjetljivošću za suvremeno i živo.

Nemam potpunu kompetenciju, a niti potrebu, ocrtati cjelovit znanstveni portret Igora Fiskovića, no svjestan sam da ga nipošto ne determinira i ne limitira uža regionalna komponenta. Naprotiv, sačinio je brojne studije posvećene Šibeniku i Trogiru, Dubrovniku i Splitu, Pagu i Istri, ispisao sustavne preglede romaničkog slikarstva, gotike i renesanse, proučavao odnose s talijanskim i mađarskim sredinama, bavio se utjecajima likovnih umjetnosti na književnost (i obratno), uronio duboko u predromaniku, pa još dublje u starokršćansko razdoblje, a nije propustio ni osvrtanje na prehistoriju. Ali meni pristrano, pa i s obzirom na njegove početke, Igor ostaje značajno zavičajno ukorijenjen (ne i kondicioniran) u pelješko-korčulansku baštinu i drago mi ga je zamišljati u prisnom ambijentu vrta reprezentativne obiteljske kuće u rodnim mu Orebićima, u atmosferi slojevitih povijesnih nakupina, naslijeđa kapetana i pisaca, slikara i povjesnika.

Iz bogate biblioteke orebičkoga gnijezda Igor mi je, kad sam se bavio dalmatinskim talijanskim pjesništvom XIX. stoljeća, posudio rukopisnu zbirku pjesama svojega dalekog pretka Ivana Bizzara, da je ocijenim i nešto iz nje prevedem. I taj mu se predak zanimao likovnom umjetnošću, pisao o Canovi, a u spjevu „Arhitektura“ sumarno i zaneseno prošao glavnim povijesnim tekovinama graditeljstva svih stilova. Bilo bi, valjda žanrovski, tematski, kulturalno, primjereno ponešto navesti iz te ode, ali odlučujem se – ovoj prigodi prikladnije – na citat iz jedne druge Bizarrove pjesme, nazvane „Prijateljstvo“: „Tako u svijetu slijepom ko pomagač, / Korisna pratnja Istine i Dobra, / Pojavljuje se, stoji Prijateljstvo, / Jer Istina i Dobro stvar su ista.“

Zaključujući ovaj skromni prilog u znaku prijateljstva prema slavljenu, još jednom se ispričavam što ne donosim znanstvenih plodova. Možda sam, uvažavajući njegovu otvorenost i prema nekim modernijim i suvremenijim umjetnicima kojima se Igor Fisković također bavio, možda sam mogao sročiti nešto pozitivistički utemeljeno ili interpretativno adekvatno o, primjerice, Franu Kršiniću, Ivi Lozici, Petru Palavičiniju, Stipi Nobilu, sve umjetnicima iz Igorova okružja i njegova sustvaralačkog vidokruga. Ali u nekoliko navrata kad sam pisao o navedenim umjetnicima već sam se znao pozivati i na Igorova mjerodavna mišljenja i stavove, pa bi to ovdje bilo također mimo merituma.

Možda bih, kao nenamjernu poantu, smio dodati kako smo se i u HAZU Igor i ja, na neki način, mimoišli. Dok sam ja bio članom suradnikom u Razredu za likovne umjetnosti Igor još nije bio biran, a kad je on postao redovnim članom toga razreda ja sam već bio „prekomandiran“ u Razred za književnost. Ali skupštine i plenumi opet su dobrodošle zgone za obnavljanje sjećanja i dogovaranja o planovima.

Tonko Maroević